

22-23.04.2024

<https://phoenixpublication.uz/>

**RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA BANDLIK VA INSON KAPITALINI
RIVOJLANTIRISH MASALALARI**

Жумаева Зулфия Каюмовна

Phd, БухМТИ, Бухоро

Сулаймонов Азамат Илхомович

БухМТИ, Бухоро

**ПРОБЛЕМЫ ЗАНЯТОСТИ И РАЗВИТИЯ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА
В ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКЕ**

Джумаева Зулфия Каюмовна

Phd, БухИТИ, Бухара

Сулайманов Азамат Ильхомович

БухИТИ, Бухара

**PROBLEMS OF EMPLOYMENT AND HUMAN CAPITAL DEVELOPMENT IN
THE DIGITAL ECONOMY**

Jumaeva Zulfiya Kayumovna

PhD, Bukhara Institute of Engineering Technology

Sulaymanov Azamat Ilhomovich

Bukhara Institute of Engineering Technology, dido.1983@inbox.ru

Inson kapitali - bu shaxslar ega bo'lgan va iqtisodiy qiymat yaratish uchun foydalanishi mumkin bo'lgan bilim, ko'nikma va qobiliyatlarni anglatadi. Bunga rasmiy ta'lim, ish joyida o'qitish, ish tajribasi va ijodkorlik, tanqidiy fikrlash va muloqot qobiliyatlari kabi boshqa nomoddiy aktivlar kiradi. Inson kapitali korxonalar va iqtisodlar uchun muhim resursdir, chunki u shaxslarga vazifalarni yanada samarali bajarish, yangi g'oyalar va mahsulotlarni ishlab chiqish hamda o'zgaruvchan bozor sharoitlariga moslashish imkonini beradi.

Inson kapitali atamasi ishchi tajribasi va malakasining iqtisodiy qiymatini bildiradi. Inson kapitali ta'lim, ko'nikmalar, sog'liqni saqlash kabi aktivlarni va ish beruvchilar uchun sodiqlik va aniqlik kabi boshqa narsalarni o'z ichiga oladi. Shunday qilib, bu kompaniya balansida ro'yxatga olinmagan nomoddiy aktiv yoki sifatdir. Inson kapitali samaradorlikni va shu bilan birga rentabellikni oshirish uchun qabul qilinadi. Davlat inson kapitaliga qanchalik ko'p investitsiya kiritisa, uning samaradorligi va muvaffaqiyati ehtimoli oshadi. Asosiy tushunchalar sifatida quyidagilarni sanab o'tish mumkin:

- Inson kapitali - bu kompaniya balansida ko'rsatilmagan nomoddiy aktivdir.
- Inson kapitali xodimning tajribasi va malakasi kabi fazilatlarini o'z ichiga oladi.

22-23.04.2024

<https://phoenixpublication.uz/>

- Ish beruvchilar o'z xodimlarini o'qitish, ta'lim olish va imtiyozlarga sarmoya kiritish orqali inson kapitalini yaxshilashlari mumkin.

- Inson kapitali iqtisodiy o'sish, samaradorlik va rentabellik bilan bog'liq deb hisoblanadi.

Har qanday boshqa aktivlar singari, inson kapitali ham uzoq vaqt davomida ishsizlik va texnologiya va innovatsiyalarga moslasha olmasligi tufayli qadrsizlanish qobiliyatiga ega. Yana shuni ta'kidlash lozimki, inson kapitali inson sog'ligi yomonlashganda yoki vafot etganda inson kapitali ham tugaydi.

Inson kapitali kontseptsiyasi hamma mehnat teng emasligini tan oladi. Ammo ish beruvchilar xodimlarga sarmoya kiritish orqali ushbu kapital sifatini yaxshilashlari mumkin. Buni xodimlarning bilimi, tajribasi va qobiliyatlari orqali amalga oshirish mumkin. Bularning barchasi ish beruvchilar va butun iqtisodiyot uchun katta iqtisodiy ahamiyatga ega.

Raqamli iqtisodiyotda inson kapitali yanada muhimroq, chunki texnologiya doimo rivojlanib bormoqda va korxonalar o'zgarishlar sur'atiga mos kela oladigan ishchilarga muhtoj. Sun'iy intellekt, mashinalarni o'rganish va avtomatlashtirishning o'sishi ko'plab an'anaviy ish o'rinlari eskirib borayotganini va raqamli ko'nikmalarni talab qiladigan yangi ish o'rinlari paydo bo'lishini anglatadi. Misol uchun, ma'lumotlar tahlili, kiberxavfsizlik va dasturiy ta'minotni ishlab chiqishga doir kasblarga talab katta. Bu esa raqamli savodxonlik va texnik ko'nikmalarda kuchli poydevor talab qiladi. Iqtisodiyotni samarali rivojlantirish, bevosita rivojlangan mamlakatlar darajasiga chiqish ta'limning narxi, uning sifati va samaradorligi bilan bog'liq. Ta'lim inson salohiyatini ochishning kalitidir. U ulkan amaliy ahamiyatga ega, inson kapitalini oshiradi, mehnat unumdorligini oshiradi va raqobatbardosh kadrlarni yetishtirib chiqaradi.

Inson kapitalini o'lchash indeksleri.

Odamlarning aqliy qobiliyati aniqlash va oshirish yuqori daromad olishning kalitidir. Shu sababli ko'plab olimlar inson kapitalining xususiyatlari va indeksleri bo'yicha tadqiqot o'tkazganlar.

Guest (1997 yilda Guest inson kapitalini xususiyatlarini aniqlash uchun tadqiqotlar o'tkazgan. Ular savdo, moliyaviy ko'rsatkichlar, samaradorlik yoki mahsulot va xizmatlar, mijozga ko'rsatilgan xizmatlar, xatolar soni, mijozning qoniqishi va tovarlar va xizmatlar sifati indeksleri, kechikish indeksleri, tasdiqlash va boshqa indeksleri o'z ichiga oladi.

Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, bugungi kunda raqamli texnologiyalar jadal rivojlanmoqda asosan ilmiy jamiyatda va xususiy sektorda rivojlanmoqda. Shuning uchun davlat ushbu sohalarda innovatsion loyihalarni qo'llab-quvvatlash orqali qulay ekotizim yaratmoqda. Biz elektron tijorat va elektron transferlarni rivojlantirishimiz kerak. To'lovlar, mobil to'lovlar, internet va kommunal to'lovlar uchun onlayn to'lovlar tezligi yuqori emas. Taqqoslash uchun, bu ko'rsatkich Buyuk Britaniyada 96% ni tashkil qiladi. O'zbekistonda

22-23.04.2024

<https://phoenixpublication.uz/>

esa 34 % foiz, bu ko'rsatkichni 100%ga oshirishimiz kerak. Aynan raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish orqali inson kapitalini keng ko'lamda oshirishimiz mumkin.

Rivojlangan mamlakatlarda raqamli iqtisodiyotni joriy etish allaqachon boshlangan. Bu esa jahon iqtisodiyotining globallashuvi va texnologiyalarning rivojlanishi shartlaridan biridir. O'zbekistonning iqtisodiy rivojlanishini rivojlantirmasdan turib inson kapitalini oshirishni amalga oshirib bo'lmaydi. Jahon banki ma'lumotlariga ko'ra, bizning umumiy boylikning 66 foizi yani 365 trillion AQSh dollari - inson kapitali inson kapitali orqali ishlab topilmoqda. Shuning uchun ham davlatimiz rahbari o'z murojaatnomasida: "Eng katta boylik – aql-zakovatdir." dedilar.

Bugungi kunga kelib, iqtisodiyoti rivojlangan davlatlar raqamli iqtisodiyotga katta e'tibor qaratib, u orqali inson kapitalini rivojlantirmoqda. Buyuk Britaniya raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish bo'yicha jahon yetakchisi bo'lib hisoblanadi.

Shu bilan birga O'zbekistonda ham kelajakda yuqori natijalarga erishish uchun inson kapitalini rivojlantirishga e'tibor qaratilmoqda. Raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish, yangi ko'nikmalarga tayyorlash maqsadida "Raqamli O'zbekiston-2030" strategiyasi ishlab chiqildi. Unga ko'ra "Elektron hukumat tizimini takomillashtirish, dasturiy mahsulotlar va axborot texnologiyalarining mahalliy bozorini yanada rivojlantirish, respublikaning barcha hududlarida IT-parklarni tashkil etish, shuningdek, sohani malakali kadrlar bilan ta'minlashni ko'zda tutuvchi 220 dan ortiq ustuvor loyihalarni amalga oshirish boshlangan.

Bundan tashqari, 40 dan ortiq axborot tizimlari bilan integratsiyalashgan geoportalni ishga tushirish, jamoat transporti va kommunal infratuzilmani boshqarishning axborot tiziminiyaratish, ijtimoiy sohani raqamlashtirish va keyinchalik ushbu tajribani boshqa hududlarda joriy qilishni nazarda tutuvchi "Raqamli Toshkent" kompleks dasturi amalga oshirilmoqda.

Xususan aholi punktlarini Internet tarmog'iga ulash darajasi, shu jumladan keng polosali ulanish portlarini 2,5 milliongacha ko'paytirish, 20 ming kilometr optik-tolali aloqa liniyalarini qurish va mobil aloqa tarmoqlarini rivojlantirish orqali 78 foizdan 95 foizga yetkaziladi;

Mahalliy IT-kompaniyalar va dasturiy mahsulotlar ishlab chiqaruvchilar hamda ularning mahsulotlari va xizmatlarining yagona ma'lumotlar bazasini shakllantirish, shuningdek, ularga o'z mahsulotlarini ichki va tashqi bozorlarda ilgari surishda ko'maklashish;

Davlat organlari va tashkilotlarida axborot tizimlari va boshqa dasturiy mahsulotlarni joriy etish bo'yicha rejalashtirilayotgan loyihalar to'g'risida ma'lumotlarni e'lon qilish;

Mamlakatda raqamli iqtisodiyotni rivojlantirishning amaliy masalalarini hal qilish hamda axborot texnologiyalari sohasidagi qonun hujjatlarini takomillashtirish jarayonida samarali va ochiq muloqotni yo'lga qo'yish." vazifalari ishlab chiqilgan.

Xulosa qilib aytganda, inson kapitali raqamli asrda iqtisodiyot muvaffaqiyatining hal qiluvchi omilidir. Inson kapitali inson taraqqiyotida, turmush va daromadni yaxshilash, bilim, malaka va mahsulot salohiyatini oshirish, iqtisodiy o'sish va qashshoqlikni

22-23.04.2024

<https://phoenixpublication.uz/>

kamaytirishda muhim rol o'ynaydi. Tadqiqotlarga ko'ra, inson kapitali inson resurslarida yangi mavzu bo'lganligi sababli, u strategik ahamiyatga ega va shunday bo'lgan tashkilotlarda inson kapitali tobora ortib bormoqda. O'z xodimlariga sarmoya kiritadigan va uzluksiz o'rganish madaniyatini rag'batlantiradigan korxonalar texnologik o'zgarishlarga moslashish va raqobatbardoshlikni saqlab qolish uchun yaxshiroq kurashmoqdalar. Inson kapitalini rivojlantirishga ustuvor ahamiyat beradigan hukumatlar jadal rivojlanayotgan raqamli iqtisodiyotda muvaffaqiyatga erishmoqdalar. Xodimlar va jismoniy shaxslar o'z ishlariga inson kapitalini qo'llaganliklari sababli, ular investitsiya mukofotlarini olishadi ya'ni ish haqi, imtiyozlar, ishdan qoniqish va ko'proq o'rganish imkoniyatlari bularning barchasi inson kapitali orqalidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Шестакова И. Г. Человеческий капитал в цифровую эпоху // Научный журнал НИУ ИТМО. Сер. Экономика и экологический менеджмент. 2018. No 1. С. 56-63.
2. Жумаева, З. (2023). МИРОВОЙ ОПЫТ РАЗВИТИЯ ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ. Nashrlar, 318-321.
3. Jumayeva, Z. (2024). DEVELOPMENT OF CREATIVE INDUSTRIES AS A FACTOR OF GROWTH OF NATIONAL ECONOMY: REVIEW OF FOREIGN EXPERIENCE AND PROSPECTS FOR THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN. Modern Science and Research, 3(2), 241-246.